

Rusça ve Almanca Temel İfade Cümleleri

DR. ÖĞR. ÜYESİ KEZİBAN TOPBAŞOĞLU ERAY* - DR. ÖĞR. ÜYESİ MEHMET BURAK BÜYÜKTOPÇU**

Öz

Birden fazla dili aynı anda öğrenmeye çalışmak, dil öğrencilerinin zaman zaman büyük sorunlarla karşılaşmasına neden olmaktadır. Gerek farklı gramer yapıları gerekse farklı alfabe ve sözdizimsel özellikler bu sorunların temelini oluşturmaktadır. Bu çalışmada, Rusça ve Almancayı aynı anda veya birbirinden yararlanarak öğrenmek isteyen dil öğrencilerine kolaylık sağlamak amaçlanmış ve her iki dildeki temel ifade cümleleri sözdizimsel, semantik ve morfolojik bağlamda karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Rusça ve Almanca'nın farklı dilsel özellikleri olmasına karşın, bazı dilbilgisel kullanımlarda benzerlikler olduğu da görülmüştür. Tüm inceleme sonucunda, çalışmanın çoklu dil öğreniminde faydalı olacağı düşünülmektedir. Çalışmanın, Rusça ve Almancayı ele alması sebebiyle, aynı zamanda karşılaştırmalı dilbilgisi çalışmalarına da katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Anahtar sözcükler: Rusça temel ifade cümleleri, Almanca temel ifade cümleleri, sözdizim, anlambilim, morfoloji

RUSSIAN AND GERMAN BASIC PHRASES

Abstract

Trying to learn more than one language at the same time causes language learners to encounter big problems from time to time. Both different grammatical structures and different alphabet and syntactic features form the basis of these problems. In this study, it is aimed to facilitate language learners who want to learn Russian and German at the same time or by making use of each other. The basic phraseological sentences in both languages are discussed comparatively in syntactic, semantic and morphological contexts. Although Russian and German include various linguistic specialities, it has also been observed that there are similarities in some grammatical usages. As a result of the whole examination, it is considered that the study will be beneficial in multilingual learning. Inasmuch as that the study deals with Russian and German, it is predicted that it will also contribute to comparative grammar studies.

Keywords: Russian basic phrases, German basic phrases, syntax, semantics, morphology

GİRİŞ

Dilin çok farklı, sayısız tanımı yapılabilir. Bunun temel sebebi dilin çeşitli yönleri olmasına ve günümüze kadar dilin tüm yönleriyle ele alınabilecek bir tanımının geliştirilememiş olmasına dayanmaktadır. Genel sözlükte dil “insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban” (Online I) olarak tanımlanmaktadır. Buna karşın Bloomfield (1933) dili “bir alışkanlıklar bütünü” olarak nitelemektedir. Gross’a (1998, s. 19) göre dil “bir kurallar sistemidir

* Kafkas Ün. Fen-Edebiyat Fak. Rus Dili ve Edebiyatı, kezibantopbasoglu@outlook.com, orcid: 0000-0002-5943-1230

** Kafkas Ün. Fen-Edebiyat Fak. Alman Dili ve Edebiyatı, buyuktopcuburak@hotmail.com, orcid: 0000-0002-7240-6531

Gönderim tarihi: 20.09.2021

Kabul Tarihi: 11.11.2021

ve anlaşma aracıdır". Genel dilbilim sözlüğü (İmer vd, 2011, s. 86) ise dili "nedensiz simgelerden oluşan, bildirişimin gerçekleşmesini sağlayan dizge; çok boyutlu kavramlar bütünü" olarak tanımlamaktadır. Dil ile ilgili genel kabul gören bir tanım da Chomsky tarafından yapılmıştır. Chomsky (1965) dili "sınırlı sayıda sözcük ve kuraldan yararlanarak türetilen sınırsız sayıda kurallı tümceden oluşan bir bütün" olarak tanımlamıştır.

Dil üzerine felsefi soruşturmalar Aristoteles'e kadar uzanmakta, o günden bugüne dilin, insanlığın hayal gücündeki o bağıntılı serüveni de devam ettirmektedir. Her dönem, durum ve koşulda kabul gören bir gerçek varsa, kuşkusuz, o, insanın dili kullanma, konuşma ve de bildirişme yetisidir.

1960'lara kadar yapılan dilbilim çalışmaları tek bir dile, çoğunlukla İngilizceye, yönelirken, 1966'da Greenberg'in diller üzerine yaptığı tipolojik çalışma bu ağı genişletmiştir. Üretici-dönüşümsel dilbilgisi tek bir dili inceleyip belli sonuçlara varırken, tipoloji dil evrenini incelemektedir. Ayrıca dillerin özelliklerini, dil ailelerini yani genetik özelliklerini bölgenin dil üzerine etkileriyle birlikte ele almaktadır. Bunu yaparken de diğerinin aksine birçok dilin ortak yanlarını ve dilbilgisel eğilimlerini deneysel bir kanıtla dayanarak sunmaktadır (İkiz, 2019, s. 6).

Nitekim dilleri kendi içerisinde ve daha da yoğun olarak birbirleriyle karşılaştırma istek ve ihtiyacının evveliyatına bakılırsa, bu durum hep dilbilim çalışmalarının odağında durmuştur. 'Über die Sprache und Weisheit der Indier' eseriyle biçimbilimsel dil sınıflandırmasının ilk adımlarını attığı bilinen Friedrich Schlegel (Meçkovskaya, 2003, s. 17-18) Avrupa dillerini Sanskrit ile karşılaştırarak gramer benzerliklerini ortaya çıkarmaya çalışmış, söz konusu çalışmada bazı morfolojik unsurları dikkate almaksızın bükümlü dillerin gramer açısından diğer dillerden daha sağlam ve daha zengin olduğuna inanmıştır (Shakhin, 2009, s. 3; Reformatski, 1997, s. 444).

Bugün dünya üzerinde konuşan sayısı sınırlı olan yerel dillerle de birlikte yaklaşık 7000 civarı dilin konuşulduğu düşünülmektedir. Henüz dilbilimsel açıdan incelenememiş bölgeler de hesaba katıldığında çok daha fazlasından söz edilebilir. 'Hint -Avrupa, konuşur sayısı bakımından en kalabalık dil ailesidir. Rusça, Bulgarca, Sırpça, Hırvatça, Boşnakça, Lehçe, Makedonca vs. Hint-Avrupa dillerinin Genel Slav kolunu oluşturmaktadır. Bu dillerden Rusça, Beyaz Rusça ve Ukrayna dili Doğu Slavca'yı; Bulgarca, Sırpça, Hırvatça ve Boşnakça Güney Slavca'yı; Lehçe, Çekçe ve Slovakça ise Batı Slavca'yı temsil etmektedir (Eker, 2009, s. 70). 11 ayrı dil grubu içerisinde incelenen bu dil ailesinde WALS verilerine göre 176 dil vardır (Online II). Almanca ise Hint-Avrupa dil ailesinin Avrupa kanadının Cermen dilleri sınıfına girmektedir. Ayrıca Avrupa Birliği'nin resmi dillerinden biri de olan Almanca'nın bugün yaklaşık 150 milyon kişi tarafından konuşulduğu tahmin edilmektedir.

Farklı alfabesi, çok kurallı gramer yapısı ve zengin kelime hazinesiyle öne çıkan Rusça, dolayısıyla, dünyanın çok konuşulan dilleri arasındadır. Geçmişten günümüze kat ettiği yol uzundur; bugün gelinen noktada ise Çağdaş Rus Dili, onu diğer dünya dillerinden ayıran bir dizi özelliğe sahip olduğu gibi, ifade zenginliği açısından da son derece dikkat çekicidir. Dil-düşünce-ifade ekseninde bakıldığında birbirinden farklı parametreler açığa çıkmakta, bu dili konuşanları ve ekseriya öğrenme sürecinde olanları bir hayli zorlu, bir o kadar da keyifli soruşturmalara yönlendirmektedir. İncelemeye esas Almanca ve Rusça'nın gerek farklı alfabe ile oluşturulması

gerekse dilbilgisel ve dilbilimsel açıdan farklılıklar barındırması dil öğrencilerinde de güçlükler oluşturmaktadır. Bu noktada, çalışmada her iki dil arasındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya konması ve dil öğrencilerine her iki dile daha kolay hâkim olabilmeye kolaylığını sağlamak amaçlanmıştır.

Diller, morfolojik tipoloji açısından doğrusal bir ölçekteki yerlerine göre yalınlayan/tek heceli (isolating/isolierend)> ekleyen (agglutinating/agglutinierend)> çekimleyen/ bükümleyen (inflectional/flektierend) (Velupillai, 2012, s. 96) şeklinde incelenmektedir ve morfolojik tipoloji noktasında değerlendirildiğinde Rusça ve Almanca bükümlü dillerdir; çekimleri vardır. Rusça ayrıca sentetik bir dil olarak da öne çıkmakta, sözcüklerin leksik anlamlarıyla dilbilgisel anlamlarını birleştirmektedir. Rusçada dilin en belirgin 10 ögesi kendini gösterir: İsim, sıfat, sayı, zamir, fiil, zarf, edat, bağlaç, (kiplik) parçacık ve ünlem.

1. RUSÇADA VE ALMANCADA ПРЕДЛОЖЕНИЕ/SATZ/CÜMLE KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ

Cümleye dair en yaygın ve de benimsenen tanım, Aristo mantığına kadar giden, bilinen (Thema/konu)- bilinmeyen (Rhema/yorum) karşıtlığına dayanan geleneksel dilbilgisinin yaklaşımıdır. Konu ve yorum kavramları metindilbilimde “metnin anlam örgüsünü oluşturan, metnin konusunu düzenleyen, tümceler arasındaki semantik ve sentaktik ilişkileri kuran etkenler” (Toklu, 2011: 135) olarak tanımlanmaktadır. Buna göre tümce yalın bir ad (öznenen) ve çekimli bir eylem (yüklem) ile varsa düz tümleş ve dolaylı tümleşlerinden oluşur (Darancık ve Balcı, 2017, s. 87).

Cümlelerin dilsel bir kategori olarak bütünlüğü, dilbilgisel, anlambilimsel, iletişimsel olmak üzere üç yönün birliğinde kendini göstermektedir. Bununla birlikte cümle, gerçeklik, soru ve irade/istek/emir ifadesi içererek bir düşünceyi şekillendirmeye, ifade etmeye ve iletmeye yardımcı olan dilin gramer birimidir (*Река разлилась/ der Fluss ist übergelaufen- nehir taşıtı; Была весна/ Es war Frühling- ilkbahar; День был теплым/ es war ein heißer Tag- sıcak bir gündü; Я студент/ Ich bin ein Student/ eine Studentin- ben öğrenciyim; За стеной тихо играли на скрипке/ Sie spielten Violine ruhig hinter der Wand- duvarın arkasında sessizce keman çalıyorlardı ve benzeri) (Lekant, 2004, s. 5-6).*

Rusça ve Almancada cümleler yapılarına ve amaçlarına göre sınıflandırılmaktadır. Yapısal açıdan basit (*простые/einfach*) ve bileşik (*сложные/zusammengesetzt*) olarak kategorize olan cümleler, amaç noktasında da üç başlık altında incelenmektedir: Soru (*вопросительные/Frage*), anlatı (*повествовательные/Aussage*) ve ünlem/emir (*побудительные/Imperativ*). Soru cümlesi, anlaşılacağı üzere, soru barındırmakta ve cümle sonunda soru işareti yerleşmektedir: *Сколько тебе лет?/ Wie alt bist du?- Kaç yaşındasın?* Anlatı cümleleri herhangi bir nesne ya da canlı varlığa yönelik bilgi içermekte ve nokta ile sonlanmaktadır: *Наступил летний вечер./ Der Sommerabend ist gekommen.- Yaz akşamı geldi.* Ünlem cümlelerinde ise belirli bir eylemin gerçekleşmesine yönelik emir, istek, yasak, öğüt vb. anlamlarda ‘iti’ (*побуждение*) kendini göstermektedir: *Прочь с дороги!/ Geh mir aus dem Weg! -Yolumdan çekil!* Söz konusu cümlelerin sonuna, ifadenin devam edeceğini ya da konuşmada bir ara, bir duraklama gerektiğini göstermek için birden fazla nokta yerleşebilir: *Закрывай глаза и спи... Отлично... (Çehov, 1889) Gözlerini kapa ve uyu...Harika...*

Almancada bu kullanım söz konusu değildir. Cümleler devam niteliği taşısa da emir cümlesinden sonra cümlenin sonlandığını belirtmek için ünlem işareti getirilmeli ve sonraki cümle ayrı olarak başlamalıdır. Yapı ve amaç bakımından yukarıdaki şekilde sınıflandırılan cümleler anlam açısından değerlendirildiğinde ise olumlu (*утвердительные/positiv*) ve olumsuz (*отрицательные/negativ*) olarak kategorize edilebilir. Cümle içeriği ile cümlenin öğeleri arasındaki uyum olumlu cümleye, kimi işaret ve belirleyiciler vasıtasıyla bu tip bir uyumun söz konusu olmadığı yapılar ise olumsuz cümleye işaret etmektedir. Çalışma içerisinde özellikle odağa alınan olumlu ve olumsuz cümle yapılarında fiil kipleri ve kiplik (kipsellik) ayrıca önemlidir.

1.1 Rusça ve Almancada *Простые предложения/ Einfacher Satz/ Basit Cümleler*

Простое предложение/Einfacher Satz (basit cümle): Basit bir cümle, dilbilgisel olarak oluşturulmuş kelimelerin birleşimidir; betimlenen durumun gerçekliğini veya gerçek olmayışını (olasılık, arzu edilirlilik veya gereklilik) yansıtır; konuşmacının bu duruma karşı tutumunu aktarır; belirli bir anlam ve tonlama bütünlüğüne sahiptir. Cümlenin yapısında biçimsel, anlamsal ve iletişimsel yönler olduğu gibi, cümlenin kuruluşunda da birincil ve ikincil öğeler yer alabilir. Cümlenin anlamsal (semantik) organizasyonu, öznenin (eylemin üreticisi veya durumun taşıyıcısı), yüklem (eylemi veya durumu işaretleyen gösterge) ve nesnenin etkileşimi ile belirlenir. Cümlenin iletişimsel organizasyonu belirli bir sözcük düzeni yardımıyla oluşturulur: tema ve rhema oranı (Glazunova, 2011, s. 126). Almancada ise, sadece bir çekimli eylemle kurulan ve sadece bir yargı içeren cümleler basit cümle olarak adlandırılmaktadır (Zengin, 2007, s. 356). Helbig ve Buscha ise, Almanca basit cümleyi öncelikle genel olarak tanımlamakta ve şöyle ifade etmektedir:

Yüklemler değerlikleri sayesinde cümlelerde zorunlu öğelerle (fiilin konum dizgesi için belirlenen ve bulunması zorunlu olan) doldurulması gereken ve cümlede bulunması tercihe dayalı öğelerle doldurulabilecek olan boş konumlar açarlar. Zorunlu ve tercihe dayalı eylemler dışında cümlede serbest bildirişim öğeleri de bulunabilir.

(Helbig&Buscha, 2000, s. 232)

Örnek: *Hans arbeitet seit Jahren in Berlin./ Hans yıllardır Berlin'de çalışıyor.*

Tanımdan hareketle örnek cümlede yüklem değerliğine bağlı olarak bulunması gereken öge özne olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak cümlede bulunması isteğe bağlı öğeler de vardır. Hans'ın nerede ve ne kadar süredir çalıştığı sorusunun cevabı eylemin değerliği bakımından konuşmacının isteği ya da doğrudan bu bilgiyi edinmek isteyen göndericinin talebiyle ilgili olmakla birlikte, temel ifade gerçekleştirilirken bu sorular aktarıcıya doğrudan yöneltilmediği sürece *seit Jahren/yıllardır* ve *in Berlin/Berlin'de* söz öbekleri cümleden çıkarılabilir. Basit cümlelerin bu özelliği Thema/Rhema (Konu/Yorum) karşılaştırması sayesinde daha kolay anlaşılabilir.

Tema (Konu), dinleyicinin önceden bildiği bilgileri ifade etmekle birlikte, kural olarak cümlede öncelikli olarak yer alır; Rhema (Yorum) ise, cümle içerisinde herhangi bir bilgiye ulaşmak adına sorulan sorunun cevabı gibi henüz konuşma veya bildirişme sırasında öğrenilen yeni bilgileri aktarmaktadır. Örneğin, *Он уехал сегодня/Er ist heute weggegangen- O, bugün gitti (ayrıldı), cümlesinde *Когда он уехал?/Wann ist er weggegangen? - Ne zaman gitti (ayrıldı)?* sorusunu*

cevaplarız; tema (bilinen/ konu) -Он уехал/Er ist weggegangen; rhema (bilinmeyen/ yorum)-сегодня/heute.

Basit cümleler, dilin gramer yapısının başında gelen oluşumlardandır. Basit cümle modelinde, bir cümle oluşturmak için gereken en az bir ögeden oluşan somut bir durumun olması yeterlidir. Sadece tek bir öge bile olsa, cümle kavramı oluşmuş demektir (Bak, 2020, s. 1838). Rusçada basit cümleler temel ögesinin sayısına göre tek ögeli (односоставные) ve iki ögeli (двусоставные) olarak ayrılmaktadır. Tek ögeli cümleler, özne veyahut yüklem formunda tek bir temel ögeye sahip cümlelerdir. Bu cümleler kendi içinde, определённо-личные/bestimmt (belirli-özneli), неопределённо-личные/unbestimmt (belirsiz-özneli), обобщённо-личные (genel özneli) безличные (öznesiz), инфинитивные (mastar) ve номинативные/ именные (isim cümlesi) olarak ayrılmaktadır. İki ögeli cümlelerde ise, cümlenin her iki ögesi olan özne ve yüklem bulunmaktadır: Солнце встаёт- gün/güneş doğuyor. Almancada ise temel cümle, temel yargıyı içeren ve cümlenin öznesine göre çekilen yüklemi ikinci sırada olan cümledir. Almanca temel ifade cümlesinde sırasıyla özne, yüklem, nesne ve varsa belirteçler vs. kullanılır. Bu nedenle Almanca temel ifade cümlelerinde öge dizilişi dikkate alındığında Almanca temel cümle yapısının özne, yüklem, nesne, ÖYN (SVO) şeklinde olduğu görülmektedir. Ancak Almancada özne her zaman ilk sırada olmayabilir. Rusça temel cümle yapısında da ögelerin dizilişi benzer şekilde olmakla birlikte, Almancada olduğu gibi öznenin yeri noktasında bir yaptırım söz konusu değildir: Студент не понимает предложение/Предложение студент не понимает- öğrenci cümleyi anlatıyor. Almancada cümle yüklemının ikinci sırada olması şartıyla cümle, vurgulanmak istenen nesne ya da belirteç ile de başlayabilir. Örneğin, Der Schüler versteht den Satz nicht/ Öğrenci cümleyi anlamıyor yerine Den Satz versteht der Schüler nicht şeklinde de kullanım mümkündür. Ancak birinci cümlede vurgunun özne olan öğrencide olduğunu, ikinci cümlede ise cümlenin nesnesi olan cümlede olduğunu unutmamak gerekir. Ancak Almancada Rusçada olduğu gibi tek ögeli cümleden bahsetmek pek söz konusu olamamakla birlikte bu kullanıma sadece emir cümlelerinde (Imperativ) rastlandığını söylemek yerinde olacaktır. Örneğin, Komm!/Gel!, Mach!/Yap! gibi emir cümlelerinde tek ögeli kullanım olmakla birlikte günlük konuşma Almancasında da bir soru cümlesine verilen cevaplar kendinden önceki soruya bir bağlantı (Deixis) oluşturması şartıyla tek ögeli oluşturulabilir. Örneğin, Wer ist gekommen?/Kim geldi? sorusuna cevap verilirken -Ahmet şeklinde cevap verildiğinde gelen kişinin Ahmet olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu kullanımın yazı diline aktarımında bir tam cümle (Vollsatz) oluşturma zorunluluğunu da unutmamak gerekir.

Almanca Imperativ yapılarındaki söz konusu durum Rusçada da benzer niteliktedir. Fiilin Imperativ formuyla açığa çıkan emir anlamı ve sözü edilen tek ögeli yapının (Слушай!/Her! Dinle!) yanında, kimi zaman, özellikle de emir- komuta ifadelerinde kesin emir ve yasak gibi kategorik anlamlara eşlik eden herhangi bir yapı bulunmaksızın fiillerin çekimsiz (mastar) formlarıyla açığa çıkmaktadır: Молчать!/ Schweige! Sus!

1.2. Rusçada Tek Ögeli Cümleler (Односоставные предложения)

Yukarıda Rusça basit cümlelerin öge sayısına göre sınıflandırıldığından ve iki temel ögeden (özne veya yüklem) yalnızca birine sahip olan cümlelere tek ögeli cümle adı verildiğinden

bahsedilmişti. Almancada cümle türleri ele alındığında tür olarak tek öğeli/çok öğeli cümleler şeklinde bir ayırım yapmak söz konusu değildir. Ancak Rusçada olduğu gibi fiilin değerliğine sadece öznenin eşlik ettiği cümle kullanımı da Almancada yaygındır. Çalışma içerisinde ayrıca ele alınacak olan fiil ve isim soylu yüklem/ cümleler (isim ve fiil cümleleri), tek öğeli cümlelerdeki öznenin niteliği noktasında yapılacak bir değerlendirme için ayrıca önemlidir:

1.2.1 Определённо-личные предложения (Belirli- Özneli Cümleler): Temel ögesi yüklem olan ve eylemin belirli bir şahıs tarafından gerçekleştirildiğini ifade eden tek öğeli cümlelerdir. Şimdiki zaman veya gelecek zaman planında 1. ya da 2. tekil şahıs formları ve emir kipi (imperativ) formlarıyla da ifade edilmektedir:

Скоро придю- yakında geleceğim. Когда принесёшь мне книгу? - Kitabı bana ne zaman getiriyorsun? Пойдёте в кино? Sinemaya gidiyor musunuz? Играйте- Oynayınız! Burada özne ya da şahıs sözlü olarak adlandırılmamış, fiilin şahıs ekleriyle işaretlenmiştir. Bu noktada şahıs zamirlerinin kullanımı gerekli değildir; fakat şöyle bir varyasyon da mümkündür: **Я** скоро придю- **ben** yakında geliyorum. Когда **ты** принесёшь мне книгу? **sen** kitabı bana ne zaman getiriyorsun? **Вы** пойдёте в кино? **siz** sinemaya gidecek misiniz? Böylesi durumlarda cümle iki öğeli (bileşenli) yapıya dönüşmektedir (Kalyuta, 2010, s. 23). Yukarıda belirtildiği gibi Almancada her ne kadar yüklem özneye göre çekimlense de öznesi olmayan bir cümle kurgusu mümkün değildir. Bu sebeple Almancada tek öğeli cümlelerin sadece 2. tekil şahıs emir kipinde ve bazen 2. çoğul şahıs emir kipinde kullanıldığını unutmamak gerekir.

1.2.2 Неопределённо-личные предложения (Belirsiz/ Belgisiz- Özneli/ Es Adıllı Cümleler): Temel ögesi yüklem olan ve eylemin belirsiz bir şahıs tarafından gerçekleştirildiğini ifade eden tek öğeli cümlelerdir. Yüklem şimdiki zaman ve gelecek zaman planında 3. çoğul şahıs formu veya bildirme kipinin (*изъявительное наклонение*) geçmiş zaman planında çoğul formlarıyla ifade edilmektedir: *Нам привезут книги- kitaplar bize getirilecek; Тебе звонят с работы- seni işten arıyorlar.* Yüklem isim ya da fiil soylu olabilir. İsim soylu yüklem kısa sıfatlarla ifade edileceği gibi, bu noktada fiilin kip, zaman, şahıs, hatta nicelik kategorisine yönelik anlamlar da açığa çıkabilir: Almancada ise, bazı fiillerin bir özne gerektirdiği durumlarda belirsiz özneli cümleler zorunlu/obligatorisch *es* öznesi ile yapılmaktadır. Burada da öznenin belirsiz olduğunu söylemek mümkündür. Ancak bu tür kullanımlarda *es* öznesi hem nominativ/yalın hem de akkusativ/-i hali durumlarında görülebilir. Örneğin bir hava durumundan bahsedilirken, 3. tekil şahıs zamiri anlamı dışında kullanılan *es* nominativ halde cümlede yer alır.

Örn: *Es regnet/yağmur yağıyor; Es ist heute windig/bugün hava rüzgârlı*

Ayrıca bir durumu nitelemek amacıyla akkusativ/-i hali olarak da Almanca cümlelerde yer alabilir.

Örn: *Ich lege es darauf an, dass ich vom Lehrer bestraft werde/öğretmen tarafından cezalandırılmayı göze alıyorum.*

1.2.3 Обобщённо-личные предложения (Genel-Özneli /Şahıslı Cümleler): Temel ögesi yüklem olan ve eylemin geniş şahıs yelpazesi içinde herhangi bir kişi ya da kişiler tarafından gerçekleştirildiğini ifade eden tek öğeli cümlelerdir. Söz konusu genel şahıs bakış açısından kaynaklı olarak bu tip cümleler deyim ve atasözlerinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Yüklem,

bildirme (*изъявительное наклонение*) veya emir kipinin (*повелительное наклонение*) 2. tekil şahıs formlarıyla ve 1. ve 3. çoğul şahıs formlarıyla ifade edilmektedir. Sıklıkla atasözü gibi anonim yapılarda karşımıza çıkan bu cümleler için belirgin, somut bir zaman diliminden söz edilemez: *Семь раз отмерь- один отрежь- yedi kez ölç, bir kez kes*. Almancada ise, bu tip deyimsel ifadeler genellikle fiilin mastar halinden yararlanılarak yapılmaktadır: *mit jemandem unter vier Augen sprechen/birisiyle baş başa-özel görüşmek; die Finger von etwas lassen/bir şeyden elini çekmek*. Ancak bu türden ifadeler bir ifade cümlesine dönüştürülürken yine özne ve özneye göre çekimlenmiş fiil cümlede yerini alır ve neredeyse tüm zaman türlerinde bir tam ifade cümlesi olarak kurulabilirler. Ayrıca Almancada bu tür deyimsel yapıların emir kipinde kullanımları da mevcuttur.

Örn: Ich habe mit ihm unter vier Augen gesprochen/onunla baş başa/özel konuştum.

Sprich mit mir unter vier Augen!/Benimle özel konuş!

Lass die Finger von meinem Buch!/Kitabımdan elini çek!

Sie hat die Finger von meinem Pommes gelassen/ Elini benim patates kızartmamdan çekti.

1.2.4 Безличные предложения (Öznesiz Cümleler): Eylemi gerçekleştiren aktif bir özneye sahip olmayan, tek bir temel öge (yüklem) bulunduran cümlelerdir. Eylem herhangi bir şahsa veya eylemciye bağlı olmaksızın kendi kendine ya da dışarıdan gelen bir etkiyle gelişebilir. Bu tip cümlelerde yüklemi ifade edebilecek farklı dilbilgisel araçlar vardır. Öznesiz cümlelerde yüklem ifade araçları öznesiz fiiller, öznesiz anlamı içinde barındıran fiiller, fiillerin belgisiz /belirsiz formları, zarflar, edilgen ortaçların kısa formları vb. olabilir. Öznesiz cümle yapıları diğer tek ögeli cümlelere kıyasla çok çeşitli formlara sahip olabilir. Ancak yukarıda da bahsedildiği gibi Almancada öznesiz cümlelerle sadece 2. tekil şahıs emir cümlelerinde karşılaşılmakta ancak temel ifade cümlelerinde, cümlede özne görünümünde olsa da zorunlu olarak özne görevi olan bir *es* bulunmaktadır. Bir istisna da bazı kalıplaşmış cümle türlerinde görülmektedir. Örneğin tam cümle hali *Es tut mir leid!/Üzgünüm* ya da *Es tut mir weh!/Ağrıyor* olan cümle bazen de *Tut mir Leid/üzgünüm* ya da *tut mir weh!/ağrıyor* olarak kullanılabilir.

Semantik alanı değerlendirildiğinde öznesiz cümleler (*безличные предложения*) şu anlamlara karşılık gelebilir (Online III):

- Doğadaki durumlar, olaylar: *Моросит/Es nieselt- yağmur çiseliyor. Холодно/Es ist kalt-soğuk, Очень жарко/Es ist sehr heiß- çok sıcak*.
- Canlı bir varlığın fiziksel ve zihinsel durumu: *Мне повеселилось/Ich hatte Glück-şanslıydım*. Örneklerde görüleceği üzere Rusçada öznesiz cümle yapıları canlıların fiziksel ve zihinsel durumlarını ifade etmek için kullanılsa da Almancada bu durum gerek sözdizimsel gerekse semantik yapı nedeniyle mümkün olamamaktadır.
- Eylemin mümkün, arzu edilir ve gerekli olma durumu: *Ему не хочется гулять/er will nicht spazieren gehen- gezmek istemiyor; Можно войти?/Darf ich eintreten?- girebilir miyim?* Rusçada bu tür kullanımlar model fiillerle 'хотеть- хотеться: он не хочет- ему не хочется) ve farklı model anlamları içinde barındıran kalıplaşmış yapılarla; Almancada isteme, izin ve gereklilik durumları da yine örneklerden anlaşıldığı üzere *tarz eylemlerle/Modalverben* gerçekleştirilebilmektedir.

- Bir şeyin eksikliği, yokluk durumu: *На небе ни облачка- gökyüzü açık/ bulut yok. Никого спросить- soracak kimse yok.* Almancada bu tür anlam *es gibt/ vardır* ya da *es gibt kein(e)/ yoktur* kalıplarıyla sağlanmaktadır. Sözdizimsel açıdan ele alındığında bu yapının da öznesiz cümle gibi kabul edilebileceği söylenebilir. Örn: *Es gibt keine Wolken am Himmel/Havada bulut yok. Es gibt niemanden zu fragen/ Soracak kimse yok.*
- Gerçek dışı, gerçek üstü (potansiyel) eylem: *Вам не видать таких сражений!- Böyle savaşlar görmeyeceksiniz! Вам начинать- siz başlayın(ız).* Almancada ise, birinci örnekte görülen ifadenin karşılığı Futur I ile yapılabilirken ikinci cümlede karşılaşılan emir durumu ise Imperativ ile karşılanabilmektedir. Almancada olduğu gibi Rusçada da bu yapıların gelecek zaman ve Imperativ ile oluşturulmuş varyasyonları da bulunmaktadır.
- Eyleme iti (teşvik), komut, kategorik emir formları: *Не курить!/Rauch nicht!- Sigara içme!; Всем спать!/ Schlaft ihr alle!- Herkes uyusun!*

Yukarıda öznesiz cümlelerin semantik alanına giren kullanımlara yönelik verilen bazı örnekler Türkçeye aktarıldığında, herhangi bir 'öznesiz olma' durumunun var olmadığı algısı açığa çıkabilir. Bu noktada öncelikle Rusçadaki özne (*подлежащее*) ve eylemci (*субъект*) terimlerini detaylandırmanın gerekliliği doğmaktadır. Rusçada özne (*подлежащее*), eylemi gerçekleştiren (aktif) bir şahsa ya da nesneye direkt olarak işaret ederken, eylemci (*субъект*) genellikle aktif (faal) olmayan, daha çok bir durumun, bir eylemin taşıyıcısı niteliğindeki şahsa veyahut dışarıdan etki alan bir nesneye işaret etmektedir. Stilistik (üslupbilim) ayırım gözetmeksizin gerek konuşma gerekse yazı dilinde; ana dil odaklı bakılırsa özellikle de Rusça- Türkçe dil çifti üzerine yapılan çeviri çalışmalarında bu durum hem öğretici hem de öğrenci açısından karmaşık bir hal alabilmektedir. Buradaki asıl mesele söz konusu dilleri dilbilimsel tipoloji noktasında iyi bilmenin yanında, dilin taşıyıcılarının, o toplumun bakış açısına, dünya görüşüne de hâkim olmaktır. Dolayısıyla, Rusçada bu tür ifadeler Türkçeye aktarılırken eylemi gerçekleştiren aktif bir öznenen söz edilemese de eylemci ile nesne arasındaki ilişki değerlendirilmelidir. Almancada da kısmen benzer kullanımlar görülmesine karşın, dilbilgisel açıdan cümlede özne bulunması gerekliliği yukarıdaki örneklerden hareketle söylenebilir.

1.2.5 Инфинитивные предложения/ Infinitivsatz-Dassatz (Mastar Cümleleri): Tek ögeli mastar cümlelerinde, eylemin gerçekleştircisi/ taşıyıcısından bağımsız potansiyel bir eylem ifade edilmektedir. Mastar cümlelerinin bu anlamsal özelliği, temel ögenin doğasından kaynaklanmaktadır. Mastar cümle yapıları öznesiz cümle yapılarıyla benzerlik gösterdiği gibi, bu tür cümlelerde zorunluluk, teşvik (iti), gereklilik, olasılık ya da olasılıksızlık gibi farklı model (kiplik) anlamlar işaretlenebilir: *Откуда ж знать тебе о нем, что он мой лучший друг?! Woher weißt du, dass er mein bester Freund ist?- Onun, benim en iyi arkadaşım olduğunu nereden biliyorsun?* (Simonov, 2004, s. 53). Bunun yanında *бы* parçacığıyla kurulan mastar cümleleri kimi cümle yapılarında karşımıza 'arzu edilirlilik' anlamında çıkabilmektedir: *Вам бы здесь до осени пожить- Sonbahara kadar burada yaşasanız* (Çehov, 1986). Bu kullanım Almancada *Wunschsatz/Dilek cümlesi* ile sağlanabilir. Bu durumda Almancadaki Konjunktiv II devreye girerek gerçek dışı anlam verilir. Sözdizimsel açıdan iki farklı kullanım mevcuttur. Birinci kullanımda Konjunktiv II durumundaki

fiil cümle başına getirilerek anlam sağlanır: *Würden Sie doch bis zum Herbst hier leben! / Sonbahara kadar burada yaşasanız!* İkinci kullanımda ise yan cümle özelliği bulunan *Wenn* bağlacı cümle başına alınarak anlam sağlanmış olur: *Wenn Sie doch bis zum Herbst hier leben!* Ancak her iki kullanımın da Almancada yan cümle özelliği taşıdığı unutulmamalıdır. Almancada Konjunktiv ile sağlanan gerçek dışı anlamın Rusçada da olduğunu ve bu noktada geçmiş zamanlı fiil formunun (-л ile biten) bir işaretleyici olarak «бы» (б) ile kombinasyonunu unutmamak ayrıca önemlidir: *Без тебя я не добрался бы до города... - sensiz (sen olmasaydım) şehre ulaşamazdım.*

1.3 Rusçada ve Almancada Глагольное сказуемое/ Verbaler Satz Fiil Soylu ve Именное сказуемое/ Nominaler-Nonverbaler Satz İsim Soylu Yüklem

Geçmişten günümüze ulaşan dilbilim yazıları ve gramer kitaplarında daha evrensel boyutta ele alınarak *Номинативное предложение/Nominaler Satz/ İsim cümlesi* ve *Предикативное предложение/Verbaler Satz/ Fiil Cümlesi* terimleriyle karşımıza çıkan bu tür cümleler, bugün, işlevsellik noktasında da değerlendirilerek çoğunlukla yerel gramer kaynaklarında cümlenin temel öğelerinden biri olan yüklem soyuna/ türüne göre isim/ fiil soylu yüklem olarak sınıflandırılmakta ve söz konusu sınıflandırma isim ve fiil cümlelerine karşılık gelmektedir.

1.3.1 Глагольное сказуемое/Verbaler Satz (Fiil Soylu/ Fiil Yüklem)

Kendi içinde basit ve bileşik fiil yüklemi olarak ayrılmakta ve Glazunova (2011, s. 146), basit fiil soylu yüklem özelliği, morfolojik göstergeleri, semantik alanı ve sözü edilen yüklem ifade araçlarına yönelik geniş bilgi aktarmaktadır.

Basit Fiil Soylu Yüklem: Söz konusu eserde basit fiil soylu yüklem başlıca ifade araçları arasında aşağıdakiler öne çıkmaktadır:

- Fiilin kip, zaman ve şahıs formlarından herhangi biriyle: *Я люблю тебя/ Ich liebe dich- seni seviyorum; Принеси мне, пожалуйста, сумку- Vana çantayı getir lütfen.*
- Eylemin enerjik başladığını ifade eden mastar formda bir fiille: *Тебе надо было его сначала выслушать, а ты сразу ругаться- önce onu dinlemeliydin sen ise hemen küfrediyorsun.* Burada 'a' (ise, fakat) bağlacının cümleye kattığı anlam dikkate alındığında, bu kullanımın Almancada da benzer şekilde bir bağlaç ile karşılandığı görülmektedir: *Zuerst musstest du ihm/ihr zuhören, aber du schimpst gleich* ya da yine aynı anlamı verecek *zwar ... aber* bağlacı kullanılarak anlam aktarılabilir: *Du musstest zwar ihm/ihr zuerst zuhören, aber du schimpst gleich;* koşul, imtiyaz, dilek veya yükümlülük anlamındaki emir kipiyle;

“Бог тебя накажет! - Tanrı cezası versin!” şeklinde Rusçada yapılabılırken bu tür ifadeler Almancada Konjunktiv I' den yararlanılarak da sağlanabilir: *Gott bestrafe dich!* Temel ifade cümlesi dilbilgisi kuralına göre *bestrafen* fiilinin 3. Tekil şahsa göre çekimlenmesi gerekirken, bu kullanımda fiil Konjunktiv I formuna getirilerek dilek/koşul durumu sağlanabilmektedir.

Bileşik Fiil Soylu Yüklem: Bileşik fiil soylu yüklem aşağıda sıralanan türde fiillerin mastar formlarıyla birlikte kullanıldığı görülmektedir (Glazunova, 2011, s. 146-147):

- Bir eylemin başlangıcı, devamı veya sonu anlamına gelen yardımcı fiil: *Мы начали работать- çalışmaya başladık; Я стал ждать- beklemeye başladım; Он продолжал писать -*

yazmaya devam etti; Я бросил **курить**- sigarayı bıraktı. Almancada ise, bu tür anlamlar cümlede yine *Infinitiv+zu* yapısıyla verilebilmektedir: *Wir begannen zu arbeiten; Ich begann zu warten*; Almancada bazı fiiller eylemin devam ettiği anlamını kendi içinde barındırmaktadır: *Er/Sie schrieb weiter-yazmaya devam etti*; bununla birlikte bir alışkanlığın artık terk edildiğini belirtmek için Almancada *birakmak* anlamına gelen *aufhören* fiili kullanılır. Fiil, ayrılabilen bir fiil olduğu için *Sigarayı bıraktı* cümlesi şu şekilde kurulabilir: *Er/Sie hat aufgehört zu rauchen*. Rusçada da yine bazı fiiller eylemin devam ettiği, bittiği ya da sonlandırıldığı anlamını içinde barındırmakta ve ayrıca fiiller, bitmiş/ tamamlanmış (сов.в.) ve bitmemiş/ tamamlanmamış (несов.в.) şeklinde türlere ayrılmaktadır. Bu noktada ise gerek semantik gerekse de morfolojik göstergeler ayrı ayrı önemlidir.

- *Хотеть/захотеть,желать/пожелать,мочь/смочь,пытаться/попытался, стараться/постараться,отказываться/отказаться, надеяться, бояться* ve benzeri model fiiller: Я хочу **видеть** тебя- Seni görmek istiyorum. Bu anlam Almancada da model fiille sağlanabilmektedir: *Ich möchte dich sehen*. Они отказались нам **помогать**- bize yardım etmekten vazgeçtiler. Almancada ise, bu anlamı veren *dass* yan cümlesi veya ana cümle öznesi ile yan cümlede eylemi gerçekleştiren/gerçekleştirecek olan aynı özne ise *Infinitiv+zu* kurulur ve vazgeçmek anlamına gelen *auf etwas verzichten* yapısı ile anlam sağlanabilir: *Sie haben darauf verzichtet, uns zu helfen/ dass sie uns helfen*.
- Kısa sıfat formları ve *должен, рад, намерен, способен, готов, склонен* ve benzeri yapılar: Я *рада* тебя **видеть**- seni gördüğüme sevindim; Rusçadaki bu kullanım, dilin özelliği gereği kullanılırken Almancada böyle bir kullanım söz konusu değildir. Ancak Almancada da bu anlamı veren ana cümle- yan cümle kombinasyonu vardır ve bu kombinasyon yine *dass* bağlacı ile sağlanmaktadır: *Es freut mich, dass ich dich gesehen habe*. Я *намерен* **продолжить** это дело- bu işe devam etme niyetindeyim; Мы *готовы* вам **помогать**- size yardım etmeye hazırız. Bu tarz kullanımlar için ise, Almancada sözdizimsel açıdan bir eşdeğerlik bulunmamasına karşın semantik açıdan yine *Infinitiv+zu* yapısıyla anlam sağlanabilmektedir: *Wir sind fertig, Ihnen zu helfen-Size yardım etmeye hazırız; Ich beabsichtige, diese Arbeit fortzusetzen- Bu işe devam etme niyetindeyim*.

1.3.2 Именное сказуемое/Nominaler Satz (İsim Soylu/ İsim Yüklem)

İsim Soylu/ İsim Yüklem: İsim soylu yüklemeler aşağıda sıralanan farklı türlerdeki yapı ve dilbilgisel araçlarla farklı türlerde bağ/ ilişki kurabilir (Glazunova, 2011, s. 158):

- Farklı formlarda *быть* (olmak, bulunmak) fiili: Мне важно знать, **кто он есть** на самом деле- Onun gerçekte/aslında kim olduğunu bilmek benim için çok önemli; Мой отец, **был отличным врачом**- Babam muhteşem bir doktordu. Almancada ise, isim cümlelerinde temel unsur *sein/olmak* yardımcı fiilidir ve cümle kurulurken özneye göre çekimlenmiş haliyle cümlede yerini alır. Şayet cümle, bir ifade cümlesiye, Almanca'nın özelliği gereği çekimlenmiş *sein* fiili cümlede ikinci konumda; şayet soru cümlesiye cümle başında yer almalıdır: *Es ist für mich sehr wichtig, zu wissen, wer er eigentlich ist/ Onun aslında kim olduğunu bilmek, benim için çok önemli ya da Mein Vater war ein wunderbarer Arzt/Babam muhteşem bir doktordu*. Örneklerde de görüldüğü gibi, ikinci cümle basit bir isim cümlesi

olsa da ilk cümlede ana cümle isim cümlesi olmasına karşın yan fiil cümleleriyle de bağlanabilmektedir. Ancak ana cümle bir isim cümlesi olduğundan, bu cümle için isim cümlesi demek yanlış olmayacaktır.

- *Это, вот, значит (это значит)* parçacıkları: Друг — **это человек**, на которого всегда можно положиться- Arkadaş, her daim güvenebileceğiniz kişidir. Almancada ise, Rusçadaki bu örnek *Relativ* yapılarıyla verilmektedir: *Ein Freund ist jemand, dem Sie immer vertrauen können/ arkadaş, her zaman güvenebileceğiniz kişidir.*
- Karşılaştırmacı bağlaçlar *как, словно, будто, точно ve benzeri*: Он **как ребёнок**- çocuk gibi; Её глаза **будто острый нож**- Gözleri keskin bir bıçak gibi. Almancada ise, bu kullanım gibi anlamına gelen *wie* edatıyla (Rusçada «как») yapılabilir ama karşılaştırma sadece *wie* edatıyla yapılmaz. *Kadar* anlamına gelen *als* edatı da karşılaştırma bağlamında kullanılmaktadır: *Weiss als Milch/Süt kadar beyaz; Unschuldig als Baby/Bebek kadar masum.*
- Hareket, durum, aktivite fiilleri; hatta *идти, стоять, лежать, сидеть, родиться, жить, умереть, работать, вернуться ve benzerleri*: После отпуска они **вернулись отдохнувшие**- tatilden dinlenmiş şekilde döndüler; Он **умер героем**- Bir kahraman olarak öldü.

İsim soylu yüklem, farklı tür ve yapıdaki cümlelerde, farklı şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Cümle içerisinde bu yüklemler işletilirken, kimi zaman sadece isim türevi odaklı bakıldığından, teşhisi noktasında yanıtıcı durumlar da açığa çıkabilmektedir. Nitekim söz konusu yüklem farklı dilbilgisel işaretlerle birleştiğinde, bakış açımızı yönlendirme, bu tür yapıları bir bütün olarak ele alabilme ihtiyacını da beraberinde getirecektir. Örneğin isim türevi yüklem, sıfatlar (*имена прилагательные*), edatlı veya edatsız isim yapıları (*имена существительные с предлогами или без предлогов*), ortaçlar (*причастия*), zamirler (*местоимения*), zarflar (*наречия*) gibi dilin en belirgin öğeleri olarak rastlamaktayız.

2. ESAS YARDIMCI FİİL БЫТЬ/SEİN ÜZERİNE

Rus dilinde herhangi bir kişi ya da nesneyi belirli bir gruba ya da kategoriye dâhil etmede, sınıflandırmada *быть* fiilinin kullanımı, tıpkı Almancadaki *sein* fiilinin kullanılması gibi, kaçınılmazdır. Söz konusu fiilin çağdaş dildeki kullanımına yönelik öncelikli olarak değinilmesi gereken husus şimdiki zaman planında kullanılmasıdır.¹

Bu özellik büyük ölçüde konuşma diline özgü olduğu gibi, yazı dilinde *быть* fiilinin yerini *являются* fiili almaktadır. Almancada ise, gündelik konuşma dilinde *sein* fiilinin çekimlenmiş hali ya *Präsens/Şimdiki-Zaman (bin, bist, ist, sind, seid, sind)* ya da *Perfekt/Geçmiş Zaman* ifadelerinde sıkça kullanılırken, yazı dilinde geçmiş zaman ifade edilirken *sein* fiilinin *Präteritum* hali olan *war (war, warst, war, waren, wart, waren)* kullanılmaktadır. Kıyaslayalım: *Профессор Соколов- хороший врач/ Professor Sokolov ist ein guter Arzt - Profesör Sokolov iyi bir doktordur. Профессор Соколов является лучшим специалистом по сердечно- сосудистым заболеваниям/ Professor Sokolov ist ein sehr guter Experte auf dem Fachbereich der Herz-Kreislauf-Erkrankungen- Profesör Sokolov, kardiyoasküler hastalıklar alanında çok iyi bir uzmandır.* Örneklerden görüldüğü üzere, Almancada

¹ *Быть- есть*- fiilinin şimdiki zaman 3. tekil şahıs formu özellikle yazı dilinde kullanılır.

günlük konuşma veya yazı dilinde şimdiki/gelecek zamanlı isim cümlesinde *sein* fiilinde bir değişim söz konusu değildir. Ancak *Futur I/ Gelecek Zamanda* gelecekte olmak anlamına gelen *werden* yardımcı fiili tercih edilmektedir. Bu fiil tek başına kullanıldığında *olacak* anlamına gelirken, *Gelecek Zaman* içerisinde kullanıldığında, yardımcı fiil görevinin olduğu unutulmamalıdır.

Çağdaş dilde *быть* fiilinin kullanımına yönelik aşağıdaki hususlar ayrıca önemlidir (Pehlivanova ve Lebedeva, 2007, s. 274-275):

- *Являться* fiili şimdiki zaman planında bir yardımcı fiil olarak kullanılmakta geçmiş ve gelecek zaman planında tercih edilmemektedir. Yukarıda verilen durumun tersi olarak söz konusu zamanlarda *быть* fiilinin zamana göre çekimli formları öne çıkmaktadır: Geçmiş zaman planı için: *был, была, было, были*; gelecek zaman planı için: *буду, будешь, будет, будем, будете, будут*.
- Eğer kişi ya da nesnelerin sınıflandırılmasında belirli bir gruba ait olma durumu *быть* fiili ile ifade ediliyorsa ve özellikle de bu durum geçmiş ve gelecek zaman planında gerçekleşiyorsa, böylesi durumlarda isimler -ile (araç/ Instrumental) halinde kullanılmaktadır: Geçmiş zaman planı için: *Я была студенткой- Öğrenciydim (dişil)*; şimdiki zaman planı için: *Я студентка (dişil)- Öğrenciyim*. Gelecek zaman planı için: *Я буду студенткой- Öğrenci olacağım (dişil)*.
- *Быть* fiili geçmiş ve gelecek zaman planında kurulmuş cümlelerde sıfatlarla (sıfatların kısa ve tam formları) veya sıfat-fiil (kısa formu) ile birlikte yüklemi oluşturabilir: Geçmiş zaman: *Фильм был интересный- film ilgi çekiciydi/ Дочь была похожа на отца/ kız babaya benziyordu*; şimdiki zaman: *Фильм интересный- Film ilgi çekici/ Дочь похожа на отца- Kız babaya benziyor*; gelecek zaman: *Фильм будет интересный- Film ilgi çekici olacak/ Дочь будет похожа на отца- Kız babaya benzeyecek²*.
- *Быть* fiili geçmiş ve gelecek zaman planında kişi ya da nesnelerin buldukları yeri de işaretleyebilir: Geçmiş zaman: *Она была в университете (вчера)- O üniversitedeydi (dün)*; şimdiki zaman: *Она в университете (сегодня)- O üniversitede (bugün)*; gelecek zaman: *Она будет в университете (завтра)- O üniversitede olacak (yarın)*.
- Kişi ya da nesnelerin yokluğu ifade ediliyorsa, bu noktada cümle şahıssız olarak tercih edilmektedir: *У нас нет (не было, не будет) машины- Arabamız yok (olmadı, olmayacak)*; *Там нет (не было, не будет) университета -orada üniversite yok (yoktu, olmayacak)*.
- *Быть* fiili geçmiş zamanda *ходил, ездил куда- либо* anlamlarında kullanılabilir:

Где вы **были** вчера вечером? – Dün akşam neredeydiniz?

 - Мы **были** на концерте– Konserdeydik.
 - Мы **ходили** на концерт. – Konsere gittik ('yürüyerek' gidip geldik).

² Bu konuda detaylı bilgi için Bkz: Pehlivanova, Lebedeva, s. 274.

3. RUSÇADA VE ALMANCADA УТВЕРДИТЕЛЬНЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ/AFFIRMATİVER SATZ/ OLUMLU VE ОТРИЦАТЕЛЬНЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ /NEGATİVER SATZ/ OLUMSUZ CÜMLELER

Semantik açıdan değerlendirildiğinde, Rusçada cümlelerin en önemli olaylarından biri onay/kabul ve inkâr/red; yani olumlu ve olumsuz dualitesidir. Bu tutum, konuşmanın içeriği ile öğeleri arasındaki bağlantının onaylanması veya reddedilmesiyle kendini gösterir. Bu noktada kipsellik (modellik) önemlidir çünkü eylemi ya da yargıyı inkâr etmek veya tam tersi onaylamak gerçeklik planıyla yakından ilişkilidir. Dil dizgesinde bu karşıtlığın belirgin göstergeleri, ifade araçları vardır. Böylece cümle anlamca olumlu ya da olumsuz bir nitelik kazanmaktadır. Olumlu cümlelerin başlıca dilbilgisel göstergesi olumsuz sözcük *нет* ('hayır', 'yok'), olumsuzluk parçasığı *не* (*değil*), *ни* (tek, bir, hiç) ve de *нельзя* (*olmaz*), *невозможно* (*mümkün değil*) gibi yapıların yokluğudur: *Победа будет за нами- zafer bizim olacak.*

Terim olarak 'olumsuz' multidisipliner niteliktedir. Sözdizimsel çerçevede ise '*отрицание*' yani 'olumsuz' terimi, *не* ve *ни* parçacıklarının, söz konusu *не-* ve *ни-* öneke sahip zamir ve zarfların; ayrıca *нельзя* ve sözcüksüz bir dizi yüklem kullanımına yönelik durumları bünyesinde barındırmaktadır. 'Olumlu' ve 'olumsuz' terimleri birbiriyle yakından ilişkilidir. Herhangi bir durumu değillemek, dolaylı olarak onun tersini onaylamak anlamına gelmektedir. Kısaca, bir şahsın, nesnenin ya da eylemin varlığını inkâr etmek, aynı zamanda onun yokluğunu bildirmektir.

Almancada olumsuz cümle, *cümlelerin olumsuz yapılması* ve *sözcüğün olumsuz yapılması* şeklinde iki türlü yapılabilir. Cümlelerin ya da sözcüğün anlamını olumsuz yapan sözcükler şu şekildedir: *nicht, nie, nichts, niemals, keiner, kein, keine, keines, keinesfalls, keineswegs, niemand* vs (Zengin, 2012, s. 119).

Bir cümle içerisinde olumsuzluğu ifade etmenin yolları ve söz konusu ifadenin dilbilgisel araçları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Herhangi bir kelime formunun önünde yer alabilecek *не* parçasığı: *Она не работает- (o) çalışmıyor.* Almancada bu anlam, cümle olumsuz yapılarak ya da eylem değillenerek verilmektedir: *Er arbeitet nicht. Сестра не студентка/ Meine Schwester ist keine Studentin/Schülerin- (kız) kardeşim öğrenci değil;* hatta deyim ifadelerinde: *Не в силах/Es ist nicht möglich/unmöglich- olanaksız/ mümkün değil.* Örnekten görüleceği üzere, Almancada bir zarf değilleneceği zaman, olumsuzluk sözcüğü olan *nicht* zarftan önce kullanılarak olumsuz anlam sağlanmaktadır. Ancak bir isim olumsuz yapılacağı zaman, sözcükten önce getirilecek *kein* olumsuzluk sözcüğü ile bu anlam sağlanmaktadır.
- *Ни* parçasığı: *Ни одного вопроса- Tek bir soru (bile/ olsun); Ни малейшего волнения (en ufak bir heyecan bile/ olsun)* tipi cümlelerde ve hatta deyim ifadelerinde karşımıza çıkabilmektedir.
- *Некого, нечего, негде, некуда, неоткуда, незачем, некогда* gibi *не-* ön ekli olumsuz zamir ve zarflar: *Не о чем печалиться- Üzülecek bir şey yok; Негде отдохнуть- Dinlenecek yer yok. Ни-önekli zamirler ve zamir türevi никто, ничто, никакойı tipi sözcükler: Ничего нового- Yeni bir şey yok.* Almancada bu anlam yine *nicht* ve *kein* sözcükleri ile sağlanmaktadır.
- Yüklem konumundaki *нет, нельзя, невозможно, немыслимо:* *Нет времени- zaman yok; Ехать нельзя- Gidemezsin/gidilmez* ve olumsuz cümlelerin eşdeğeri olarak *нет* sözcüğü

veyahut yanıt veya karşıtlıkta kullanılan esas ögesi: *Она на работе?* – *Нет- (o) işte mi?* – *Hayır; Все пришли, а она нет- Herkes geldi ama o gelmedi/ yok; На улице холодно а дома нет – Dışarısı soğuk ama ev değil.*

Yukarıda sıralanan dilbilgisel araçlar, kuşkusuz, Rusça ve Almancada basit cümlelerin olumsuz ifadesi noktasında önemli rol oynamaktadır. Cümledeki olumsuzluğun türü ve derecesi noktasında ise olumsuz cümleler yine kendi içerisinde ayrılmaktadır. Bu noktadan hareketle, kimi cümlelerde olumsuzluk anlamı zorunlu bir unsur olarak ortaya çıkabilir. Örneğin bir şeyin veya bir kimsenin yokluğu, herhangi bir yerde bulunmayışı, bir eylemin gerçeklik planında yer etmediği, gerçekleşmediği gibi durumlar cümlede olumsuzluğun kaçınılmaz olduğu durumlardır: *Нет времени/Keine Zeit!*- *zaman yok; Никаких проблем/ Kein Problem!*- *Sorun yok/ değil.*

3.1 Rusçada Cümlelerin Zorunlu İşareti Olarak Olumsuzluk

Olumsuzluk anlamının zorunlu olduğu cümlelerde yapısal, dilbilgisel ve olumsuzluğun niteliği noktasında farklılıklar açığa çıkabilir.

He (değil) parçacığı, *ни* parçacığı ve ayrıca *не-* önekli zamir ve zarflar cümlelerde zorunlu bir işaret olarak yansımaktadır: *Письмо не получено- Mektup alınmadı; Невкуда поїму- gidecek yer yok; Не было ни одного человека- tek bir kişi bile yoktu.* Bunun yanında zorunlu olumsuzluk barındıran cümlelerin özneyi belirsiz veya genel bir özne olarak işaretlemesi daha olasıdır: *Без потерь войны не бывает- Kayıpsız savaş olmaz* (Simonov, 2013). İsteğe bağlı olumsuzluk içeren cümlelerin ise, bilinen belirli bir özneyi işaretleme olasılığı daha yüksektir ve dolayısıyla bu cümleler öznenin varlığını inkâr etmez: *Не было сказано ни слова- tek kelime konuşulmadı/ edilmedi.*

3.2 Cümleye Eşdeğer “*Hem*” ve “*Nein*” İfadesi

Cümleye eşdeğer ya da onun başlıca öğelerinden olan *нет*, ikili veya çoklu diyaloglar içerisinde veya muhalif/ karşıt yapıların parçası olarak işletilmektedir. Diyalog metinler içerisinde verilen bilgi veya ifadenin yanıtı olarak karşımıza çıkabilen *нет*, böylesi durumlarda bir soru özelliğine ve de olumsuzluk anlamına sahip olabilir. Kimi zaman ise söz konusu unsurları barındırmayabilir. Eğer ifade edilene verilen yanıt belirgin, somut bir olumsuzluk barındırmıyorsa, yanıt içerisinde yerleşen *нет* olumsuzluk unsuru olur: *Имеете ли вы с кем из своих переписку? - Нет- Herhangi birinizle herhangi bir yazışmanız var mı? - Hayır* (Şolohov, 2003, s. 174). Ancak Almancada sadece sorulan bir soruya olumsuz yanıt verilirken kullanılmaktadır: *Ist er gekommen? –Nein/(o) geldi mi? - Hayır.* Bu kullanım dışında, Almancada sorulara olumsuz cevap vermek için kullanılan tek sözcüklü cevaplar da bulunmaktadır: *keineswegs, nie vs.*

Kimi durumlarda da eğer ilk replik olumsuzluk içeriyorsa *нет* olası iki yanıt karşılık gelebilir: İlkinde olumsuz bir yanıtı onaylayan *нет*: *Ты не написал письмо? – Mektubu yazmadın mı? - Нет, не написал- Hayır, yazmadım;* ikincisinde ise olumsuz bir yanıtı reddetmeye, bir duruma itiraza veya bu noktada bir anlaşmazlığa hizmet edebilir: *Ты не написал письмо? Mektubu yazmadın mı? - Нет, написал.- Hayır, yazdım.* Almancada ise, buna karşılık gelen *doch* sözcüğü bulunmaktadır. *Doch* sözcüğü olumsuz bir soruya olumlu cevap vermek için kullanılır: *Hast du den Brief nicht geschrieben?- Doch!- Mektubu yazmadın mı? – Bilakis/aksine/yazdım.* Bu soru, konuşulan kişinin hiç mektup yazıp yazmadığını öğrenmek için yöneltilir. Bu durumda cümle kurulumu

şöyle olacaktır: *Hast du keinen Brief geschrieben?- Doch!- Hiç mektup yazmadın mı?- Aksine/yazdım.* Almancada olumsuz sorulara cevap verilirken unutulmaması gereken temel kural, eğer cevap olumlu olacaksa *doch* sözcüğü mutlaka kullanılmalıdır. Şayet olumsuz soruya olumsuz yanıt verilecekse, o zaman *Nein* sözcüğünü kullanmak yeterli olacaktır: *Hast du den Brief nicht geschrieben?- Nein.- Mektubu yazmadın mı? Hayır/yazmadım.*

Rusçada, iki öğeli cümlelerde, temel öğelerden herhangi biri ile olumsuzluk ifade etmek mümkündür. Bunun yanında, genellikle yüklemden önce; özne olmayan yüklemde ise fiilden veya yüklemden önce yerleşebilir. Tam olumsuz cümlelerin aksine, bu tür yapılar sadece yüklemde olumsuzluk açığa çıkar: *Он не знает- (O) bilmiyor; Его сестра не журналист- Kız kardeşi gazeteci değil; Новости не из Анкары- Haberler Ankara'dan değil; Времени не хватает- Zaman yetmiyor (yeterli değil).* İsteğe bağlı olumsuzluk cümlelerin isim soylu bir öğesi olarak kendini gösterebilir. İsim cümlelerinde kimi zaman emir/ direktif; *Не разговаривать!- Konuşma!* İsim cümlelerinde yerleşen olumsuz anlamlar için belirgin işaretleyiciler olabileceği gibi, bazı durumlarda bu tür olumsuzluğun niteliği bağlama (kontekst) dayalı da olabilmektedir.

Смотрела она на нас смело, в упор, словно мы были не новые для нее люди, а животные зоологического сада -Bize cesurca ve de boş baktı; sanki onun için yeni insanlar değil de hayvanat bahçesindeki hayvanlarmışız gibi (Çehov, 2010, s. 265) tipi cümlelerde bir öğede yerleşen olumsuzluk tümüyle bir grubu etkileyebilir; bu noktada yine bağlam son derece önemlidir.

3.3 *Общее и частное отрицание/ Vollnegation- Teilnegation/ Tam ve Kısmi Olumsuzluk*

Cümlede olumsuzluğun tam ve kısmi boyutlarını aşağıda verilen cümleler üzerinden değerlendirmeye çalışalım:

- *Брат не ходил вчера в библиотеку./Erkek kardeşim dün kütüphaneye gitmedi (yürüyerek gidip gelmedi)*
- *Не брат ходил вчера в библиотеку. /Dün kütüphaneye giden erkek kardeşim değildi.*
- *Брат ходил не вчера в библиотеку. /Erkek kardeşim kütüphaneye dün gitmedi.*
- *Брат ходил вчера не в библиотеку (Online IV)./Erkek kardeşim dün kütüphaneye gitmedi. (bir yere gitti ama kütüphaneye değil).*

Almancada da bu tür anlamlar, Rusçadaki *не* gibi, cümle içinde *nicht* olumsuz sözcüğünün hangi sözcük önüne getirildiğine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir:

- *Mein Bruder/Meine Schwester ist gestern in die Bibliothek nicht gegangen./ Erkek/kız kardeşim dün kütüphaneye (yürüyerek) gitmedi.*
- *Wer gestern in die Bibliothek gegangen ist, war nicht mein Bruder/meine Schwester./ Es war nicht mein Bruder/meine Schwester, der/die gestern in die Bibliothek gegangen ist./ Dün kütüphaneye giden erkek/kız kardeşim değildi.*
- *Mein Bruder/Meine Schwester ist nicht gestern in die Bibliothek gegangen./ Erkek/kız kardeşim kütüphaneye dün gitmedi.*
- *Mein Bruder/Meine Schwester ist gestern nicht in die Bibliothek gegangen./ Erkek/kız kardeşim dün kütüphaneye gitmedi. (bir yere gitti ama kütüphaneye değil)*

Bu cümleler anlaşılacağı üzere olumsuzluk ifadesinin farklı niteliklerine işaret etmektedir. İlk örneğimizde yapılan eylem olumsuzlanmaktadır. Bu noktada cümlelerin bütününe yansıyan bir

olumsuzluk söz konusudur. Cümlelerin temel öğelerinden birinde (yüklem) yerleşen olumsuzluk anlamı böylece bütün bir ifadeyi kuşatmış olur. Böylesi olumsuzluk ifadeleri tam; bu tür olumsuzluk içeren cümlelere de 'tam olumsuz' cümleler adı verilmektedir. İkinci örneğimizde açığa çıkan olumsuzluk anlamı, eylemin taşıyıcısına yöneliktir. Bu noktada cümleyi büsbütün olumsuzlaştıran bir durumdan bahsedilemez; kısaca eylem olumsuzluk ifade etmez. Kütüphaneye giden biri vardır fakat bu erkek kardeş değil; başka biridir. Üçüncü örneğimizde reddedilen ya da olumsuzluk bildirilen husus eylemin kendisi değil; zamanıdır. Dolayısıyla açığa çıkan anlam şöyledir: Erkek kardeş kütüphaneye gitmiştir ancak bu kütüphaneye gitme eylemi dün gerçekleşmemiştir; dolayısıyla bir başka zaman aralığında gerçekleşen bu eylem için olumsuzluk söz konusu değildir. Son örneğimizde ise, eylemin yeri noktasında bir olumsuzluk söz konusudur. Yine olumsuzluk anlamı cümlelerin tümüne değil, bir kısmına atıfta bulunur. Erkek kardeş dün kütüphaneye gitmemiştir ancak herhangi başka bir yere gitmiştir. Bu tür olumsuzluklar kısmi olumsuzluk, böylesi olumsuzluk içeren cümleler de 'kısmi olumsuz' cümleler olarak adlandırılmaktadır.

Tam/ kısmi dualitesinde genel geçer normların dışında kalan ve de özellikle üzerinde durulması gereken durumlar da vardır. Nitekim yukarıda, cümlelerin temel öğelerinden birinde yerleşen olumsuzluğun (yüklem) cümlelerin tümüne sirayet ettiği üzerinde durulmuştu. Oysa kimi zaman yüklemdeki bu olumsuzluk kısmi bir karakter de kazanabilir: *He ходил в библиотеку, а ездил/Mein Bruder/Meine Schwester ist gestern in die Bibliothek nicht gegangen, sondern gefahren (kütüphaneye yürüyerek değil, arabayla gitti)*. Örnekte de görüldüğü gibi eylemin tümü reddedilmemekte, yalnızca eylemin niteliği, eylemi gerçekleştirme şekli konusunda bir olumsuzluk açığa çıkmaktadır. Bunun yanında, çalışma içerisinde morfolojik göstergeleri ve semantik alanı üzerinde özellikle durduğumuz, olumsuzluğun zorunlu olduğu cümlelerin tümü tam olumsuz cümlelerdir. Tam ve kısmi olumsuzluğun haritası belirgin hatlarla da çizilmiş olabilir. Örneğin *he* parçacığının yüklem ya da temel öğenin önünde yerleşmesinin tam olumsuz; cümlelerin öznesinde ya da cümlelerin ortak öğesinde yerleşmesinin ise kısmi olumsuzluk oluşturması gibi. Bununla birlikte, söz konusu sınırın çizilmesinde farklı parametreler de açığa çıkabilir (Online V):

- Fiilin çekimli formu ve ona bağlı sözcük biçimleri içeren cümlelerde olumsuzluk, şayet *he* parçacığı doğrudan çekimli fiil formunun önüne gelirse tam olumsuz nitelik kazanmaktadır; ancak eğer fiile bağımlı bir sözcük biçiminden önce gelirse kısmi olumsuz özelliğe sahiptir: *Она не может работать/ Она может не работать* Bu kullanım Almanca için söz konusu olmamakla birlikte sözcük önüne getirilen *nicht* ve *kein* olumsuzluk sözcükleri cümleyi ya da bir sözcüğü olumsuz yapabilir. Bunun dışında bazı zarfların önüne getirilen olumsuzluk ön ekleriyle zarf ve/veya dolayısıyla cümle de olumsuzlaştırılabilir: *Es ist unmöglich/ nicht möglich- Mümkün/ olası değil*. Bu tip kullanım ve varyasyonlar Rusçada da yaygındır: *Это невозможно- bu mümkün değil*.
- Fiilin çekimli formunu içermeyen cümlelerde, olumsuzluğun tam veya kısmi niteliği ancak, sözdizimsel zaman ve kipin özel bir göstergesinin olduğu özgül olmayan biçimlerle belirlenebilir. Şöyle ki, *Мать не врач- Meine Mutter ist keine Ärztin- Annem doktor*

değil; *Он не дома/ Sie ist nicht zu Hause- O evde değil* gibi cümleler hem tam hem de kısmi olumsuz olarak algılanabilir: *Мать не врач – ‘не является врачом’- doktor değil* veyahut *‘является не врачом, а журналистом/ Meine Mutter ist keine Ärztin aber eine Journalistin- Doktor değil ama gazeteci’; Он не дома – ‘не находится дома-Evde değil* veyahut *‘находится не дома- Evde değil fakat başka yerde’/ Sie ist nicht zu Hause, aber in einem anderen Ort.*

- Yardımcı fiilden önce yerleşen olumsuz ifade, tam olumsuz bir karaktere sahiptir: *Наружность её не была обманчива- Görünüşü aldatıcı değildi; Лаврецкий не был молодым человеком- Lavretski genç bir adam değildi* (Turgenyev, 1981, s. 31). Almanca SVO (ÖYN) özellikli dillerden olduğu için temel ifade cümlelerinde özne ilk sırada ve yüklem mutlaka ikinci sırada olmalıdır. Bu sebeple Almancada temel ifade cümlelerinde özne ile yüklem arasına bir sözcük getirilmesi söz konusu değildir.
- İsimlerden önce yerleşen olumsuzluk ifadesi kısmi niteliktedir: *Платье на нем было не ново и узко, словно он из него вырос- Üzerindeki elbise ne yeni ne de dardı; sanki içinden çıkmış gibiydi* (Turgenyev, 2014). Bu örnekteki cümle Almanca karşılığı konusunda istisna oluşturmaktadır. Almancada iki olumsuzluk aynı anda verilirken *weder noch/ ne ... ne de* yapısı kullanılmaktadır: *Ihr/Sein Kleid war weder neu noch eng; als ob er/sie herausgekommen wäre/ elbise ne yeni ne de dardı; sanki içinden çıkmış gibiydi; Он был не трус, как видно/ Er war nicht so feige, wie er aussah- Göründüğü gibi, korkak değildi.*

3.4 Двойное отрицание/ Çift Olumsuzluk

Olumsuz cümlelerin doğasına, çeşitliliğine ve bu çeşitliliğin niteliklerine değinirken özellikle altının çizilmesi gereken bir diğer husus da bir cümlede birden fazla olumsuzluk ifadesinin, çift olumsuzluğun yerleşebileceği gerçeğidir. Örneğin yüklem bileşiminde veya tam olumsuz bir cümlelerin her iki temel ögesinde de olumsuzluk bulunabilir. Bu durumun bir sonucu olarak olumsuz anlam geri planda kalır ve farklı model anlamların kategorik ifadeleri açığa çıkabilir: mecburiyet, zorunluluk, gereklilik, kaçınılmazlık ve benzeri.

Нельзя, невозможно tip yükleme sahip olan ve fiilin mastar formu önüne yerleşen *нельзя не сказать - ‘надо, необходимо сказать- söylemek gerekli/ söylenmeli’*, *Невозможно не сделать - ‘надо обязательно сделать- yapmak gerekli/ yapılmalı’* şeklinde olumsuzluk ifadesine sahip *Я думаю, что нельзя будет не ехать* (L. Tolstoy, 2008, s. 85) *Bence/ sanırım gitmemek imkânsız olacak* tipi ve olumsuzluk durumunun *мочь (-e bilmek, -a bilmek)* fiilinin çekimli formu veyahut bu fiile bağlı mastarın önünde yerleştiği cümlelerde çift olumsuzluk durumu açığa çıkmaktadır. Yine kimi zaman da *«не имеет права», «не имеет основания», «не в силах» (не может-olamaz)* kombinasyonlarında ve *Никто не имеет права не знать жизни- Kimsenin hayatı bilmeme hakkı yoktur* (Gonçarov, 1869) tip cümlelerde de çift olumsuzluk söz konusudur. Almancada basit cümlelerde bu tür olumsuz ifadeler fiilin ya da zarfın kendinden olumsuz anlamıyla birlikte cümlede yer alması ve bu olumsuz anlamın değillenmesi için kullanılacak *nicht* sözcüğü ile gerçekleştirilebilir. Ancak birden fazla cümlelerin olumsuzlanacağı durumlarda Almancada *Infinitiv+zu* ya da *dass* ile yan cümlelerin kurulması gerekliliği unutulmamalıdır: *Es ist nicht*

unmöglich/İmkânsız değil. Ya da Es ist nicht unmöglich, dass die türkische Fußballmannschaft die deutsche Fußballmannschaft schlägt/ Türk futbol takımının Alman futbol takımını yenmesi imkânsız değil.

SONUÇ

Dilin çok fazla tanımı olsa da dili bir bütün olarak incelemek yerine konuşulan dillerden bir ya da birkaçı ile incelendiğinde, daha tutarlı sonuçlara ulaşılmaktadır. Dünya üzerinde konuşulan Rusça ve Almanca, çalışmada ele alınmıştır. İki dilin birbirinden tamamen farklı alfabesi, gramer yapısı ve dil kolu olsa da, Rusça ve Almanca temel ifade cümlelerinin benzerlik ve farklılıkları ayrıntılı bir biçimde ortaya konmaya çalışılmıştır. Cümle türlerinden basit cümle incelendiğinde, Rusçanın sözdizim açısından biraz daha esnek bir dil olduğu yargısına ulaşılmıştır. Almancada Rusçadaki gibi tek ögeli cümle olmadığı tespit edilmiş, ancak iki ögeli cümlelerde ise, ögelerin özne ve yüklem olması şartıyla Almancada da bu tür kullanımın olduğu görülmüştür.

Rusçada belgisiz özneli kullanımda, şahıs zamiri öngörülebilir nitelikte olsa da cümlede bir özne olma zorunluluğu yokken, Almancada *es* adılının bulunma zorunluluğu tespit edilmiştir. Yine temel ifade cümlelerinde, Rusçada ismin hallerine göre ismin kök ve gövdesinde değişiklikler olurken ve de belirgin bir işaret olarak *Окончание/Flektion* (çekim eki) açığa çıkarken, Almancada ise, sadece isimden önceki tanımlıklarda (Artikel) değişiklik görülmüştür. Almancada istisnai bir durum olmakla birlikte, bazı zayıf çekime uğrayan isimlerde isme son eklerin (Suffix) eklendiği tespit edilmiştir. Rusçada sözdizime bağlı olarak basit cümle olarak kabul edilen bazı cümlelerin sözdizimsel ve semantik açıdan eşdeğerliklerinin Almancada bileşik cümlelerle sağlandığı saptanmıştır.

Rusça ve Almanca emir cümleleri incelendiğinde, Rusça ve Almancada 2. Tekil ve Çoğul Şahıs emir kipinde özne gerekliliğinin bulunmadığı ama emre konu olan fiilin çekimiyle hitap edilen kişinin kim olduğu sorusuna cevabın bulunduğu görülmüştür. Örneğin Rusçada 2. tekil ve çoğul şahıs için: *Слушай!! Dinle; Слушай(ме)!! Dinleyiniz.* Bu kullanımın ayrıca bir nezaket ifadesi de olabileceğini dikkate almak gerekmektedir. Bunun yanında kimi zaman özellikle de konuşma dilinde bu yapıların stilistik bir engele takılmaksızın tercih edildiğini de söylemek yerinde olacaktır.

Rusça master cümlelerinin tek tip kullanımının olduğu, ancak Almancada sözdizimsel ve semantik açıdan bu kullanımların eşdeğerliklerinin bir *Infinitivsatz* ya da *Dasssatz* ile karşılandığı görülmüştür. Bir dilek anlamı barındıran Rusça yapıların eşdeğerliklerinin ise, Almancada yan cümle özelliği bulunan *wenn* bağlacı ve *doch* sözcüklerinin kullanımıyla ya da *wenn* bağlacının kaldırılarak cümlenin fiilinin başa getirilmesiyle karşılandığı saptanmıştır. Rusça ve Almancada olumsuz cümlelerin birbirine kısmen benzer kuruldukları görülse de Rusça olumsuz cümlelerdeki özne ve yüklem arasına giren olumsuzluk sözcüğünün Almancanın gramer yapısı gereği özne-yüklem arasında konumlandırılmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca Almancada da Rusçada olduğu gibi, birden fazla olumsuzluk sözcüğü olduğu görülmüş ve bu sözcüklerin fiil cümleleri olumsuz yapılırken değişime uğramadığı, ancak isim cümleleri olumsuz yapılırken *kein* sözcüğünün ismin uygun tanımlığına göre “-e, -er, -en, -em, -es” son eklerini aldığı tespit edilmiştir. Rusçada olumsuz soruya *нет* cevabı verilirken Almancada olumsuz soruya olumlu cevap vermek için *doch*,

olumsuza olumsuz cevap vermek için ise *nein* sözcüğünün kullanıldığı görülmüştür. Yine olumsuz cümlelerde hem Rusçada hem de Almancada olumsuzluk sözcüğünün yer değiştirebildiği ve kendinden sonra gelen sözcüğü değillediği saptanmıştır.

Almancada bazı sıfatlara/zarflara getirilen olumsuzluk ön eklerinin sıfatları/zarfları olumsuz yaptığı, böyle durumlarda anlamın olumlu olabilmesi için sıfattan/zarftan önce *nicht* sözcüğünün getirilerek iki olumsuzdan bir olumlu anlamın sağlandığı dikkati çekmiştir. Rusçada da bu kullanıma karşılık birden fazla olumsuzluk barındıran, çalışma içerisinde çift olumsuzluk başlığı altında incelenen yapıların kullanıldığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak birbirinden farklı yapıları, alfabeleri ve özellikleri bulunmasına karşın, Rusça ve Almancanın temel ifade cümlelerinde yer yer benzer özellikler gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Her iki dili karşılaştırmalı öğrenmek isteyen dil öğrencisinin çalışmada bahsi geçen temel cümle öge diziliş farklarını dikkate aldığına, öğrenmek istediği bu dilleri ya da bu dillerden birini sorun yaşamadan öğrenebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Bak, Hadi (2020). Türk Öğrencisi Bakış Açısıyla Rusçada Cümle ve Basit Cümlelere Dair Bir Değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 24 (4): 1833-1839.
- Bloomfield, Leonard (1933). *Language*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Chomsky, Noam, (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge: M. I. T. Press.
- Çehov, Anton Pavloviç, (1889). *Tragik ponevole*, (web: <https://ilibrary.ru/text/966/p.1/index.html>, Erişim Tarihi: 20.05.2021).
- Çehov, Anton Pavloviç, (1977). *Nevesta, Rasskazi i povesti 1898- 1903*, M: Nauka, s. 202-220.
- Çehov, Anton Pavloviç (2010). *Vişnevny sad*, Harkov 'Folio'.
- Darancık, Yasemin ve Balcı Umut (2017). Dilbilimsel Açından Tümce Analizi: tümce Tanımlamalarına Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım, *ICOPEC Proceeding Book*. Belgrade.
- Eker, Süer (2009). *Çağdaş Türk Dili*. (5. baskı). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Glazunova, Olga İgorevna (2011). *Grammatika russkogo yazıka v uprajneniyah i v kommentariyah, Sintaksis, Zlatous*, St.Peterburg: ZAO Zlatoust.
- Gonçarov, İvan Aleksandroviç (1869). *Obriv*. (web: http://www.world-art.ru/lyric/lyric.php?id=2222&public_page=4, Erişim Tarihi: 01.09.2021).
- Gross, Harro (1998). *Einführung in die Germanistische Linguistik*. München: Iudicium Verlag GmbH.
- Helbig, Gerhard ve Buscha, Joachim (2000). *Übungsgrammatik Deutsch*. Berlin: Langenscheidt KG.
- İkiz, Büşra (2019). *Ana Dili Soz Dizimi Tipolojisinin Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- İmer, Kamile, Kocaman, Ahmet ve Özsoy, A. Sumru (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. (1. basım) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Kalyuta, Aleksandr (2010). *Pratik Rus Sentaksı*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

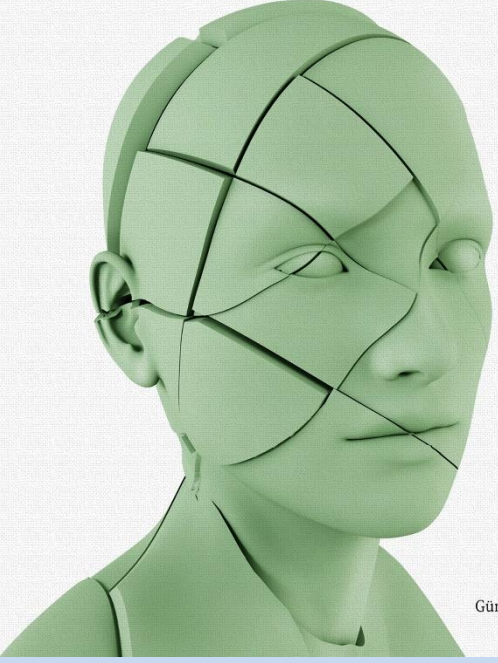
- Kozan, Olena (2019). Rusya'da dilbilimsel çeviri kuramı: Temel yaklaşımlar ve kavramlar, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (15), 313-327. DOI: 10.29000/rumelide.580620.
- Lekant, Pavel Aleksandroviç (2004). *Sintaksis prostogo predlojeniya v sovremennom russkom yazıke*, Uçebnoye posobiye, Moskva: Vısşaya şkola.
- Meçkovskaya, Nina Barisovna (2003). *Strukturnaya i sotsialnaya tipologiya yazıkov*. Flinta-Nauka. Moskva: İzdatelstvo «Flinta».
- Pehlivanova, Kira İordanovna ve Lebedeva, Marina Nikolayevna (2007). *Grammatika russkogo yazıka v illyustratsiyah, Russki yazık*, Moskva.
- Reformatski, Aleksandr Aleksandraviç (1997). *Vvedeniye v yazıkoznaniye*. Aspekt-Press.
- Shakhin, Zulfiya (2009). *Dillerin Tipolojik Sınıflandırması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Simonov, Konstantin Mihayloviç (2004). Stihotvereniya i poemı povesti raznih let poslednyaya rabota (web: <https://books.google.com.tr/books>, Erişim Tarihi: 20.05.2021).
- Simonov, Konstantin Mihayloviç (2013). *Soldatami ne rojdayutsya* (web: <https://books.google.com.tr/books>, Erişim Tarihi: 20.05.2021).
- Şolohov, Mihayl Aleksandraviç (2003). *Tihi don*. Olma- Press Zvyezdiy mir.
- Toklu, Mehmet Osman (2011). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Tolstoy, Lev Nikolayeviç (2008). *Anna Karanina*. St. Peterburg: Azbuka.
- Turgenyev, İvan Sergeyeviç (1981). *Dvoryanskoye gnezdo*. Glava XXXI, Nauka.
- Turgenyev, İvan Sergeyeviç (2014). *Rudin*. (web: <https://www.livelib.ru/book/20909/read-rudin-ivan-turgenev/~4>, Erişim Tarihi: 03.09.2021).
- Velupillai, Viveka (2012). *An Introduction to Linguistic Typology, Amsterdam*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Zengin, Dursun (2007). *Her Yönüyle Modern Almanca, Deutsche Grammatik*. 2. Baskı. Ankara: Kurmay Yayınları.
- Zengin, Dursun (2012). *Deutsche Grammatik, Her Yönüyle Modern Almanca*. 8. Baskı. Ankara: Kurmay Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

- Online I: <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 01.05.2021.
- Online II: <https://wals.info/languoid>, Erişim Tarihi: 02.05.2021.
- Online III: https://mogu-isat.ru/spravochnik/?wiki_name=Безличные+предложения, Erişim Tarihi: 15.05.2021.
- Online IV: <http://rusgram.narod.ru/2641-2660.html>, Erişim Tarihi: 10.05.2021.
- Online V: <http://rusgram.narod.ru/2641-2660.html>, Erişim Tarihi: 10.05.2021.

TÜRK BİLİMKURGU EDEBİYATI VE ARKETİPLER

DR. VELİ UĞUR

Günce Yayınları

Oktay Yivli

Öykü Nasıl Okunur

modern öykü ve yöntem

Günce Yayınları

MAKSUT YİĞİTBAŞ

Edebiyatın Ebemkuşağı

Halit Ziya Hikâyeciliğinde

Renklerin Dili

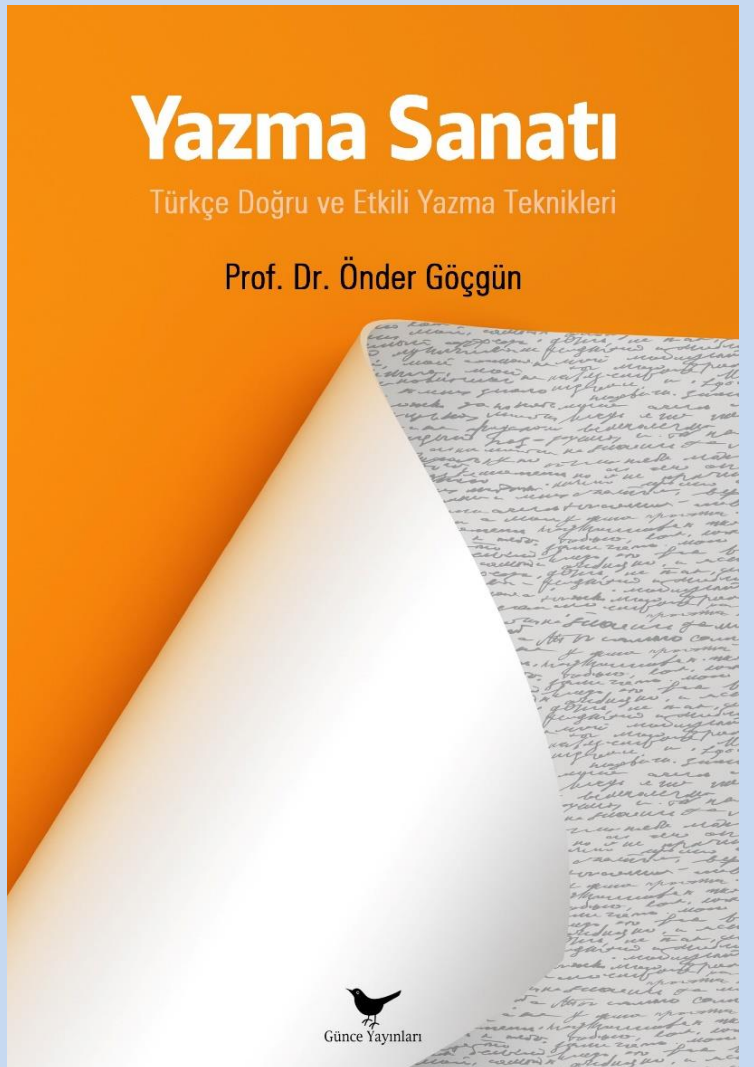

Günce Yayınları

Yazma Sanatı

Türkçe Doğru ve Etkili Yazma Teknikleri

Prof. Dr. Önder Göçgün

Günce Yayınları